

Werkplaatsen Sociaal Domein Thema's 2016 – 2018

Deze thema's komen uit de subsidieaanvragen en werkplannen die zijn ingediend bij VWS.

Werkplaats Noord / Groningen

A. Thema's/praktijken gemeenten Groningen-Drenthe

Integrale toegang, (door)ontwikkeling (wijk/sociale) teams, transformatie (sociale) professional (inhoudelijke en samenwerkende competenties), jeugd en participatie, resultaten en werkzame elementen, maatschappelijke participatie

- Integrale toegang, inclusief werk en inkomen en schuldhulpverlening (Loppersum)
- Versterken van sociale en professionele netwerken in Delfzijl Noord, inclusief interdisciplinaire samenwerking (Delfzijl)
- Integrale toegang met betrokkenheid clusters WMO, CJG, Participatie (BMWE)
- Integrale toegang gezondheidszorg en sociaal domein (Appingedam)
- Invulling (en de effecten) van '1 gezin, 1 plan, 1 regisseur' en de relatie met interdisciplinaire samenwerking in de wijk (zonder wijkteam) (Oldambt)
- Resultaten en werkzame elementen van en T-shaped samenwerking in de sociale teams

B. **Preventief en Wijkgericht Werken WIJ-teams Stad Groningen**

Het doel is om meer inzicht te krijgen in de vraagstukken waarmee de WIJ teams in de stad Groningen in de praktijk te maken hebben, het proces waarmee ieder team wordt begeleid om een antwoord te formuleren op de betreffende vraagstukken en de resultaten en borging van dit begeleidend proces.

C. **Thema WIJS: leefbaarheid vergroten in wijken en dorpskernen door inzet studenten**

WIJS is het nieuwe programma waarbij de gemeente Groningen, de Hanzehogeschool en de MJD samen met diverse andere partners studenten een grotere rol in de wijk willen geven. Studenten voeren activiteiten uit om de leefbaarheid in de wijk te vergroten. Het is een innovatieve leerwerkplaats in en met de stad door bijvoorbeeld stages, projecten, groepsopdrachten uit te voeren die per studierichting een andere en toepasselijke inhoud kunnen hebben. WIJS staat voor 'Wijk Inzet door (Jongeren) en Studenten'.

D. **Reïntegratie door educatie**

Ondanks het hebben van een startkwalificatie lukt het een aantal jongeren met een bijstandsuitkering moeilijk om een baan te vinden. De Impulscursus, ontwikkeld door het lectoraat Rehabilitatie, is succesvol gebleken bij jongeren met een psychische beperking. De Gemeente Groningen denkt dat ook de jongeren met een startkwalificatie maar met weinig uitstroomkans baat hebben bij deze cursus. In een evaluatieonderzoek onderzoeken we of de experimentele groep succesvoller is bij het vinden van een passende vervolgopleiding dan de controlegroep.

E. **Doorontwikkelen kennisbundels GGz voor het Hbo**

In samenwerking met Vilans, IWP HG Centre of Expertise Healthy Ageing en de NHL Hogeschool (lectoraat Zorg en innovatie in de psychiatrie) in Leeuwarden worden de drie bestaande Mbo kennis-bundels GGz (Ambulantisering, Herstelondersteunende Zorg (= Maatschappelijk herstel/participatie) en Begeleidingsplannen) doorontwikkeld en gevalideerd. De doorontwikkelde kennisbundels worden digitaal beschikbaar gesteld aan het werkveld en desgewenst worden er trainingen in verzorgd.

Governance

Bij alle thema's wordt, waar mogelijk en gewenst, ook de gemeentelijke aansturing door de gemeenten als onderzoeksvraag meegenomen. De uitkomsten van de evaluatie worden gebruikt om aanbevelingen te geven ter verbetering van de bestuurlijke aansturing.

Werkplaats Friesland

Algemeen uitgangspunt is zo veel mogelijk hanteren van een brede benadering vanuit de vier decentralisaties in samenhang met vigerende wet- en regelgeving (zoals onder meer de Wet Langdurige Zorg en de Zorgverzekeringswet).

Op basis van de lokaal gevoerde gesprekken met de veertien Friese gemeenten die aansluiten bij de landelijk geïnventariseerde thema's komen we tot de volgende regionale kennisagenda:

1. Verder ontwikkelen van de **sociale teams / transformatie sociale professional**
2. Verder ontwikkelen/implementeren van de aanpak van **eenzaamheid**
3. Verder ontwikkelen/implementeren van **e-health/e-welzijn mbv e-learning**
4. **Integraal samenwerken in de wijk**
5. **Burgerinitiatieven/rol "civil society", verbinding tussen Formeel en Informeel**. In dit verband is ook het thema "samenlevingsopbouw" van groot belang.
6. Lokaal maatwerk op individueel niveau en op het niveau van sociale netwerken

De regionale kennisagenda is een agenda op hoofdlijnen en wordt op gemeenteniveau geoperationaliseerd en geconcretiseerd aan de hand van thema's (bijv. armoedebestrijding), doelgroepen (bijv. jeugd of ouderen) en activiteiten (geordend naar de vier O's: ontwikkeling, ondersteuning, onderwijs en onderzoek).

Werkplaats Zwolle

De Werkplaats Sociaal Domein regio Zwolle richt zich op drie thema's. Deze thema's zijn tot stand gekomen in overleg met diverse gemeenten en werkveldpartners op basis van hun concrete vraag tot ondersteuning bij de transformatie in het sociale domein. De eerste twee thema's betreffen een voortzetting van de thema's uit de Wmo-werkplaats Zwolle 2014 – 2015, de derde is toegevoegd voor een meer expliciete verbreding naar de transitie rond jeugdhulp en passend onderwijs.

Nadrukkelijke aandacht voor de verhouding tussen formele en informele zorg, en de verandering die daarin nodig is ten behoeve van de transformatie van het sociale domein.

Drie programmalijnen:

1. **Lokaal samenspel:** hoe kunnen professionele organisaties, overheden en bewoners (vrijwilligersorganisaties, burgerinitiatieven) de onderlinge samenwerking optimaal vormgeven en organiseren? Op dit moment concentreren de kennisvragen op dit thema zich op de vormgeving van de werkwijze van sociale teams, en op de optimale samenwerking rond burgerinitiatieven.
2. **Netwerkondersteuning:** hoe kunnen professionals en informele netwerken optimaal samenwerken teneinde steun behoevende burgers optimaal te ondersteunen en te laten deelnemen aan de samenleving? De kennisvragen op dit thema concentreren zich momenteel op de doorontwikkeling van concrete werkwijzen voor **netwerkondersteuning in wijk en buurt**. Daarbij vindt een verbreding plaats van dit thema naar vragen rond 'waardig werk' of 'waardige arbeidsmatige dagbesteding' van geïsoleerde burgers.
3. **Verbinding jeugdhulp en onderwijs:** hoe kunnen professionals uit jeugdhulp en onderwijs beter samenwerken ten behoeve van de **optimale participatie van jeugdigen**? De kennisvragen op dit thema richten zich op het wegnemen van knelpunten in de samenwerking die jeugdigen en ouders momenteel ervaren.

Werkplaats Flevoland

Transformatiewerkplaats Flevoland: zoeken naar de verbindingen tussen het sociale en medische terrein. Bouwen aan een leerinfrastructuur (in co-creatie en een leven lang) die duurzaam en toegankelijk gemaakt wordt voor alle 'bewoners' van het sociale domein. Drie hoofdthema's, 'leergebieden', worden ingevuld vanuit het theoretisch kader van het klantenperspectief.

1 Samenwerking professionals, informele zorg en vrijwilligerszorg

In de afgelopen jaren zijn in het kader van de Wmo-werkplaats diverse instrumenten voor het wijkteam in beeld gekomen onder de noemer: **TSACE(P)**. Dit is een **procesmethodiek** in ontwikkeling, die het fundament van gekanteld werken **wijkteams** vormt, passend bij de transformatiedoelen. De methodiek sluit aan op de opdracht: *eerst de burger, dan het netwerk, dan de vrijwilliger en dan de professional*. Het omvat de stappen van het 'hulpverleningsproces' waarbij wijkwerkers in hun generalistische rol betrokken zijn.

In de komende periode willen we in het kader van de werkplaats komen tot verdieping en verdere ontwikkeling van deze procesmethodiek en met name inzoomen op de *lessons learned* voor de rolinvulling van professional, informele zorg en vrijwilligerszorg. Een belangrijk vraagstuk is verder de wijze waarop professionele zorgverleners op een goede manier samenwerken met vrijwilligers en/of informele zorg (mantelzorgers en overige steunkringleden).

2 Jeugdhulp

Vanuit het lectoraat en vanuit de gemeente Almere wordt al deelgenomen aan de Academische Werkplaats Risicovolle Jeugd. Deze Academische Werkplaats is echter alleen gericht op de 1-3% risicovolle jeugdigen, die (het risico lopen) geplaatst (te) worden in een justitiële jeugdinrichting dan wel veelvuldig met justitie in aanraking komen. Het jeugdbeleid in de gemeenten in Flevoland is echter voor de brede doelgroep jeugdigen en ouders opgesteld en de transitie is er juist op gericht om lichtere zorg veel meer in samenwerking met het netwerk in te richten. Voor de jeugdhulp geldt gemeente-overstijgend de centrale vraag: Op welke wijze zorgen we, in lijn met de transitiedoelen, dat kinderen, jongeren en ouders zo veel mogelijk binnen het netwerk/ met lichtere vormen van zorg worden geholpen met opgroei- en opvoedvraagstukken – en slagen we er daarmee in om kinderen en jongeren gezond en veilig te laten opgroeien?

3 Volwassenenzorg/ouderenzorg

In de Wmo is het maken van een **persoonlijk plan** sinds 1 januari opgenomen in de wet. Dat is een plan dat, zonder inhoudelijke bemoeienis van een professional, wordt opgesteld door de cliënt, al dan niet samen met leden uit diens netwerk. In de praktijk blijken nog weinig burgers hiervan op de hoogte en worden zij nog nauwelijks geattendeerd op deze mogelijkheid. Ook is er nog nauwelijks ervaring met het samenwerken met de cliënt op basis van een dergelijk plan. De Flevolandse gemeenten vinden het persoonlijk plan een goed middel om concreet vorm te geven aan eigen regievoering en samen- en zelfredzaamheid. Daarom willen ze meer ervaring opdoen met het persoonlijk plan, professionals faciliteren in het informeren van gezinnen over deze mogelijkheid en afstemmen op welke wijze professionele zorg aan het persoonlijk plan ondersteunend/faciliterend kan zijn. De overheid wil verpleging en verzorging thuis dicht bij andere eerstelijnszorg en het sociale domein positioneren met als doel: **mensen zo lang mogelijk thuis** houden. Voor een goede verbinding tussen het sociale en het medische domein is samenwerking in de wijk met de inzet van de verschillende disciplines van groot belang.

Werkplaats Twente

Drie centrale thema's met verschillende speerpunten dan wel programmaonderdelen, de één met sterke opleidings-scholingscomponenten, de ander meer op onderzoek of ontwikkeling gericht. De thema's zijn:

1. **Samenwerken in de wijk:** twee speerpunten Veelbelovende handelingswijzen en Op- en afschalen. Veelbelovende handelingswijze is gericht op de inhoud van het werk dat professionals in de wijk verrichten. Wat doen zij nu feitelijk anders dan voorheen, zodat transformatie zou kunnen plaatsvinden? Wat hebben ze nog nodig?
Op- en afschalen gaat over de toeleiding naar voorliggende of specialistische hulp. Hoe kunnen verschillende partijen zodanig samenwerken dat er zo licht mogelijk zorg wordt ingezet en zware zorg indien noodzakelijk? Welke vernieuwende zorgarrangementen tussen voorliggende en specialistische zorgaanbieders kunnen gecreëerd worden?
2. **Eigen kracht / eigen regie:** bestaat uit drie onderdelen:
 - Professionalisering Eigen Kracht / Eigen Regie voor universele thema's en/of specifieke wijken. Om niet telkens op individueel niveau te reageren, is het zinvol om naast individuele casussen meer universele kwesties (Armoede, Eenzaamheid, Schuldenproblematiek, Echtscheidingsproblematiek) in specifieke wijken te bespreken. Hierbij gaat het dan om een meer algemene aanpak die qua basale houding, gedrag en taal passend is bij Eigen Kracht/Eigen Regie.
 - Het in kaart brengen van effecten van Eigen Kracht/Eigen Regie en het bevorderen van verdere professionalisering: effectmeting en uitwisseling van onderzoeksresultaten en praktische implicaties en doorvertaling naar verdere training en opleiding
 - Het stimuleren van netwerkvergroting tussen het formele netwerk (gemeenten, zorg- en welzijnsaanbieders) en sociaal betrokkenen (sociaal ondernemers, sportverenigingen, vrijwilligers/mantelzorgers, winkeliers, buurtcentra, etc) en hen actief laten participeren in een wijk of rondom een thema, ondersteund door onderzoek. Wat heeft wel effect en wat niet?
3. **Armoede**
Binnen de Samen 14 gemeenten zijn allerlei verschillende instanties bezig met hulpverlening rondom armoede. Een mogelijke onderzoeksrichting is om te focussen op verschillende factoren (poverty attributions) die een rol spelen bij armoede. Factoren waarvan gedacht wordt dat zij in meer of mindere mate bepalend zijn voor de armoede in iemands leven en waarvoor geldt dat er per factor op individueel niveau een inschatting gemaakt wordt van het willen, proberen en kunnen om hier verandering in aan te brengen. Factoren zijn persoonlijk, structureel en cultureel. Uit Amerikaans onderzoek blijkt dat aandacht voor poverty attributions heel belangrijk is voor het slagen van sociaal werk. Onderzoekers vonden een verband tussen deze factoren en de bereidheid van de hulpverlener om zich voor de cliënt in te zetten.

Werkplaats HAN

Een belangrijk thema is het ontwerpen van een **passend HRD-systeem voor sociale professionals die werken in wijkteams/netwerken en de toerusting van vrijwilligers** (het formele en informele vrijwilligerswerk). De werkplaats draagt bij naar het zoeken van aansluiting bij het gegeven - de maatschappelijke evolutie - dat we stevig op weg zijn naar het ontwikkelen van een kennismaatschappij. We bedoelen dan niet alleen de professionele kenniswerkers maar onze aanpak betreft tegelijkertijd de competentie (vermogen om zich te kunnen handhaven) die burgers hebben en hoe competentie op tal van manieren benut en gewaardeerd wordt. Daar waar we voorheen medewerkers binden aan de organisatie en functies de stabiele factoren waren voor de organisaties, zijn er nu andere HRD-instrumenten nodig om medewerkers te binden in netwerken en hen uit te dagen zich te blijven professionaliseren. De Werkplaats Sociaal Domein draagt bij aan het doorontwikkelen van leerinfrastructuren met ondersteunende HRD-instrumenten.

Actie-leren wordt gehanteerd als bouwsteen en wordt gezien als een basisaanpak waarbij de kennisontwikkeling en gedragsverandering vanuit en in relatie tot de lokale praktijk uitgangspunt is. Om dit *actie-leren* gestalte te geven worden *actieleergroepen* (AL-groepen) en *communities of learning* (CoL's) opgezet die nadrukkelijk streven naar transdisciplinaire deelneming, dat wil zeggen dat naast (aankomend) beroepskrachten ook bewoners, cliënten en ervaringsdeskundigen deel uitmaken van de AL-groep. De HAN heeft hiervoor verschillende vormconcepten die specifiek op de deelname van onderwijs gericht zijn zoals interne en externe leerwerkplaatsen en leerprojecten.

Kennisagenda met zes leerlijnen

In de regio zijn met de gemeenten/partners vooreerst vier leerlijnen benoemd die een plaats krijgen op de kennisagenda 2016- 2017-2018, daarnaast zijn er twee verdiepingsleerlijnen ingericht:

- 1) VAN passend onderwijs NAAR passende arbeid VANUIT ervaringsdeskundigheid (Nijmegen); Resultaat: Herinrichten van het ondersteuningsstelsel m.b.t. onderwijs en werk. Er is een werkwijze ontwikkeld met jongeren en professionals/instanties die kans biedt om niet buiten het school- en werksysteem te vallen.
- 2) Integrale levenskwaliteit (Peel en Maas) – capability approach; Peel en Maas richt zich de aankomende 3 jaren op het door ontwikkelen van Evaluaties Nieuwe Stijl (effectencalculaties) en maakt een leer- en werkstructuur (actie-leren) actief voor professionals werkzaam in het sociale en verwante domeinen.
- 3) Sociale leerprocessen (Venlo); a) Systematisch en planmatig integreren van sociale leerprocessen binnen de systeemtransformatie; b) Effectencalculaties op cliëntniveau; c) Buurtbewoners maken onderdeel uit van sociale leerprocessen in de wijk (vrijwilligers en professionals).
- 4) Buurtnetwerken en eenzaamheid/sociaal isolement (Heumen); Resultaat: a) Startnotitie Eenzaamheid voor de gemeente; b) 15 getrainde vrijwilligers; c) een opleiding lokale trainer; d) onderwijsmateriaal eenzaamheid; e) een lokaal team; f) lokale sociale kaart; g) verwijssysteem
- 5) Evaluatie van effecten (t.b.v. de vier gemeenten, samenwerking met hogescholen en andere gemeenten en belangstellenden) – effectencalculator; Resultaat: 'Effectencalculator light' versie en een App
- 6) Eenzaamheid en sociaal isolement. Deze leerlijn is bedoeld om met andere hogescholen, instellingen en gemeenten de doorontwikkeling vorm te geven rondom 'eenzaamheid/sociaal isolement'.

De Werkplaats sluit aan bij de regionale kennisagenda 'Publieke Gezondheid' voor het sociale domein (2015). Er zijn aanvullende ZonMW aanvragen ingediend i.s.m. de Academische Werkplaats Jeugd en de Radboud Universiteit om samen wetenschappelijk onderzoek uit te voeren.

Werkplaats Noord-Holland Noord

Op basis van eerste aanvraag:

Thema's kennisagenda: generalistisch werken, preventie en vroegsignalering, het functioneren van sociale teams aan 'de voorkant', en het verzorgen van de koppeling (van buiten naar binnen en vice versa) tussen beroepsopleidingen en de beroepspraktijk.

Drie speerpunten waar op basis van 4 O's in komende jaren wordt gewerkt:

Regionale kennisinfrastructuur:

- Professionaliseringsvraagstukken onder de transformatie en de 'nieuwe professional'

Wat behelst dit, welke nieuwe mogelijke invullingen kent die 'nieuwe professional', wat moet hij in zijn mars hebben (kennis, houding, vaardigheden), welke concepten (generalistisch werken, interprofessioneel werken, 'T-shaped professional') kunnen hierbij ondersteunend zijn? Hoe kunnen professionals uit verschillende disciplines adequaat met elkaar samenwerken? Hoe kunnen gemeentelijke functionarissen hun professionele opgaven op een bij de transformatie passende wijze invullen? Hoe kan dit een vertaling krijgen naar het curriculum voor professionals in opleiding?

- **Samenspel tussen sociaal werk, sociaal beleid en (publieke) gezondheid**

Het gaat hier om vraagstukken rond preventie en vroegsignalering, om substitutievraagstukken op het snijvlak van de beide (verwante, maar toch gescheiden) domeinen. Denk aan het opereren aan de 'voorkant' (civil society, jongerenwerk, ouderenadviseurs, sociale teams) bij extramuralisering en ambulantisering in de ouderenzorg, jeugdzorg, ggz, begeleid wonen, maatschappelijke opvang). Maar ook aan het samenspel tussen de eerstelijns gezondheidszorg (huisartsen, wijkverpleegkundigen) en het brede sociaal werk, met name in en met sociale teams.

- **Inclusievraagstukken en maatschappelijk urgente problemen rond armoede, integratie en participatie van allochtonen en vluchtelingen, en de toenemende tweedeling in de samenleving**

Inclusievraagstukken en maatschappelijk urgente problemen rond armoede, integratie en participatie van allochtonen en vluchtelingen en de toenemende tweedeling in de samenleving, die zich bij voorbeeld uit in de gescheiden werelden van hoger en lager opgeleiden. In dit cluster van vraagstukken zal de aandacht in eerste instantie uitgaan naar verbindings- en verheffingsvraagstukken als het gaat om armoede en participatie. Waarschijnlijk zal er ook een cluster aan vraagstukken op komen opdemen rond integratie en participatie van vluchtelingen en acceptatievraagstukken in de lokale samenleving.

Dwars op deze thema's wordt aandacht besteed aan bestuurlijke vraagstukken (governance, toegang, monitoring) en aan deerschikking van de sociale infrastructuur en de rol van sociale teams.

Werkplaats Amsterdam

De Werkplaats Sociaal Domein Regio Amsterdam is gericht op **nabij sociaal werk**. De decentralisering in het sociale domein heeft immers als doel de hulp en ondersteuning dicht bij de burgers in kwetsbare posities te organiseren. Een belangrijke rol is hierbij toebedacht aan *street level* professionals in wijkteams. Zij beperken zich niet tot een specialisme, maar houden zich bezig met de uiteenlopende vragen waarmee burgers te maken hebben. Vanwege hun nabijheid zouden zij bij uitstek de complexiteit kunnen bevatten van werkelijke sociale behoeften en risico's. Samen met informele ondersteuners zoals familieleden, buurtorganisaties, ervaringsdeskundigen, maatschappelijk ondernemers en vrijwilligers gelden zij als belangrijke veranderaars (*change agents*), die innovatieve werkwijzen kunnen ontwikkelen die afwijken van de traditionele verzorgingsstaat.

Gemeenten in de metropoolregio Amsterdam hebben hoge verwachtingen van de rol van nabije formele en informele ondersteuners bij deze transitie in het sociale domein. Outreachende professionals krijgen in wijkteams meer discretionaire ruimte c.q. meer ruimte om tot eigen beoordelingen en keuzes te komen. En ook lokale burgerpartijen zijn 'aan zet' om met initiatieven te komen richting mede-inwoners.

De transitie in het sociale domein is evenwel een proces van werk in uitvoering. De daadwerkelijke samenwerking tussen wijkteams en informele partijen is nog maar net op gang gekomen en nog nauwelijks in kaart gebracht. Ook de werkwijze en de meerwaarde van maatschappelijke participatie is nog nauwelijks verkend. De werkplaats Amsterdam richt zich daarom op deze onderwerpen en verkent vooral de ervaringen, dilemma's, keuzes en oplossingsrichtingen van formele en informele ondersteuners. De kernvraag luidt: *Hoe mobiliseren 'nabije' formele en informele partijen in de praktijk sociale ondersteuning/ maatschappelijke participatie voor mensen in kwetsbare posities?*

Deze hoofdvraag is in bijeenkomsten met de regionale gemeentelijke partners Amsterdam, Amstelveen, Hoorn en Purmerend en tal van lokale instellingen uitgewerkt in drie vragen, met daarbij telkens deelvragen. De drie hoofdvragen zijn:

1. Hoe proberen professionals in wijkteams informele sociale verbanden te mobiliseren met het oog op de ondersteuning van burgers in kwetsbare posities? Wat zijn daarbij inzichten uit de literatuur, ervaringen, dilemma's, keuzes en oplossingsrichtingen?
2. Hoe proberen professionals in wijkteams, informele partijen en andere 'nabije' partijen de maatschappelijke participatie van burgers in kwetsbare posities te versterken? Wat zijn daarbij inzichten uit de literatuur, ervaringen, dilemma's, keuzes en oplossingsrichtingen?
3. Hoe kunnen deelnemers van de werkplaats Sociaal Domein van en met elkaar leren van de onderzoekstrajecten en de ontwikkeltrajecten die voortkomen uit bovenstaande vragen.

Werkplaats Den Haag / Leiden

De kennisagenda bestaat uit 5 kennislijnen die in gezamenlijkheid bijdragen aan de transformatie van het sociaal domein. Er zit overlap tussen de verschillende lijnen, zo gaat monitoring over ontwikkeling professionaliteit, jeugd en gezin, maar ook over het monitoren van eigenaarschap en actief burgerschap. Verbindingen in het sociaal domein gaan ook over jeugd en gezinnen.

1. **Ontwikkeling professionaliteit in het sociaal domein**

Centrale vraag: Welke competenties en kennis zijn nodig om in de toenemend complexe samenleving een goede professional in het sociaal domein te zijn? Hoe gaat dat in de toekomst zijn? Competentie- en kennisontwikkeling zijn belangrijk voor de professionalisering in het sociaal domein. De wisselwerking tussen beide is essentieel om in te kunnen spelen op veranderingen en de toenemende complexiteit van de samenleving.

2. **Jeugd en gezin**

Centrale vraag: Hoe kunnen we alles waarmee kinderen en hun gezinnen in het sociaal domein te maken hebben ontschotten? Waar zitten de knelpunten? Wat zijn oplossingen/oplossingsrichtingen?

3. **Eigenaarschap en actief burgerschap**

Centrale vraag: De samenleving verandert. Burgers hebben behoefte aan kleinschaligheid en zorg die dichtbij is georganiseerd, afgestemd op de persoonlijke behoeften. Omdat zij invloed willen op de ondersteuning, houden zij graag zelf de regie in handen. Invloed van de burger drukt zich uit geregelde inspraak of medezeggenschap en vooral ook in de initiatieven die zij zelf nemen. Daadwerkelijke ruimte voor de burger en zijn initiatief is de uitdaging voor de toekomst. Hoe ga je mensen betrekken en invloed geven op de zorg en welzijn die zij ontvangen? Dit gaat over eigenaarschap en ook het verkrijgen van toegang: hoe zorg je dat mensen een keuze maken en zich verantwoordelijk voelen? Hoe ga je mensen laten meedoen in de besluitvorming? Hoe organiseer je dat? Kan iedereen dat? Wat is daarvoor nodig? Hoe voorkom je uitsluiting? Hoe krijgt preventie door professionals en door bewoners vorm? Wat zijn de nieuwe verbindingen die door bewoners worden gelegd en welke waardering is nodig om die verbindingen te bestendigen? Tegelijkertijd staan we voor een opgave om de zorg betaalbaar te houden zodat iedereen die hulp en ondersteuning nodig heeft, dit in de toekomst ook krijgt.

4. **Verbindingen in het sociaal domein**

Centrale vraag: op welke manier kunnen we de drie decentralisaties van zorg, werk en jeugdhulp in het sociaal domein het beste met elkaar verbinden zodat mensen de beste ondersteuning krijgen die passend is bij hun eigen behoefte? Hierbij gaat het om verbindingen rond specifieke doelgroepen (jongeren 17-27 is hierboven al genoemd als doelgroep) zoals ouderen en verwarde personen en tussen werkvelden zoals informele/formele zorg, welzijn/wmo en wmo/wijkzorg en eerstelijnszorg.

5. **Monitor sociaal domein / inzicht in effecten en resultaten ('meerwaarde van het welzijnswerk en (wijk)zorg')**

Het is voor gemeenten van belang om inzicht te hebben in de resultaten en effecten van beleid in het sociaal domein. Zijn er geschikte indicatoren? Hoe kan je kwantificeren wat het resultaat is? Hoe communiceer dat resultaat? Hiervoor wordt ook aansluiting gezocht met de Monitor Sociaal Domein om die te verbeteren op basis van de resultaten in de werkplaats op dit thema.

Werkplaats Zuid-Holland Zuid

Uit diverse gevoerde gesprekken met gemeenten (beleidsambtenaren) en betrokken uitvoerende welzijnszorgorganisaties komen voor wat betreft het integraal werken in de wijk in grote lijnen de navolgende aandachtspunten/ vraagstukken naar voren.

Uitdagingen voor de gemeenten: Wat is een goed samenhangend netwerk? Sturen op resultaat/outcome, maar hoe en met welk doel? Doorbreek de sectoren. Politiek bestuur op de achterbank. Ruimte voor lerend systeem. Tot hoe ver kunnen/moeten gemeenten deze beweging (transformatie) aansturen?

Wat vraagt dat van de professional: Generalistische brede kennis; Kennis van specifieke terreinen; Perspectief kunnen bepalen en eigen rol hierin; Onderhandelen, kennisdelen, netwerken inzetten, activerend werken; Kennis van politiek-bestuurlijke omgeving en eigen rol hierin; Werken zonder strakke kaders.

De Werkplaats Sociaal Domein, Zuid-Holland Zuid gaat dicht op de uitvoeringspraktijk zitten. In het voorjaar van 2016 zijn een vijftal 'brede' en voor praktijk relevante integrale thema's onderscheiden:

1. *Doorontwikkeling van Sociale Wijkteams* (integraal gebiedsgericht werken)
2. *Samenwerking formeel en informeel.*
3. *Metten en weten in het sociale domein.*
4. *De relatie en onderlinge verbondenheid binnen het sociale domein.*
5. *Participatie, zelf(samen)redzaamheid en eigen kracht*

Voor de periode september 2016 tot en met juli 2017 wordt gestart met thema's 1 en 2. Het leren van elkaars (gemeentelijke) praktijken en ervaringen staat centraal. De twee voor het eerste jaar vastgestelde thema's zijn als volgt globaal uitgewerkt:

Doorontwikkeling sociale wijkteams

Leervraag: Wat is het optimale model tussen de nulde en de tweede lijn? Hoe komen we tot een integraal dienstverleningsconcept van de nulde naar de tweede lijn?

Doel: Een integraal dienstverleningsconcept waarbij bewoners dichtbij, laagdrempelig en zo licht als mogelijk geholpen worden.

Doorontwikkeling van sociale wijkteams, werk/programmagroep 3

Leervraag: Is het wenselijk om het medisch domein te verbinden aan het sociaal domein en zo ja, hoe doe je dat dan?

Doel: Ontdekken of iemand de juiste hulp op het juiste moment tegen de juiste prijs (onder andere vanuit perspectief van verzekeraar) krijgt.

Samenwerking formeel – informeel

Leervraag: Hoe kunnen professionals en het sociale netwerk elkaar versterken zodat er een zorgzame ring rondom kwetsbare burgers gelegd kan worden?

Doel: De verbinding met de informele zorg is geborgd in de werkwijze van de wijkteams

Thema's:

1. **Professionaliteit en professionele identiteit.** Vraagstukken hebben betrekking op het ontwikkelen van het profiel van de generalistische sociale professional (body of knowledge, values, attitude en skills) en de ontwikkeling van 'gekantelde' werkwijzen en interdisciplinaire samenwerking in samenhang met vraagstukken rond hulpverlening, ondersteuning en activering. Daarnaast wordt veel aandacht besteed aan op welke wijze concepten als 'professionele ruimte', 'lerende professional' en een 'lerend sociaal domein' gestalte kunnen worden gegeven.
2. **Effectieve interdisciplinaire samenwerking** in wijkteams /buurtteams, tussen teams en aanvullende / specialistische zorg en tussen teams en partijen in de sociale basisinfrastructuur, Hierbij zullen we ons o.a. richten op het ontwikkelen van werkwijzen die nodig zijn om problemen rond schulden en arbeidsparticipatie effectief en integraal te kunnen aanpakken, waarbij gestreefd wordt naar ontschotting tussen de wettelijke kaders van de Wmo, de Jeugdwet en de Participatiewet, als dit bevorderlijk is voor het bereiken van door de burger en de samenleving gewenste doelen. Kwesties zijn o.a. de verhouding maatwerk en collectief en de toegankelijkheid van voorzieningen
3. Het samenspel tussen **formele en informele inzet, in het bijzonder vrijwillige inzet, zorg en mantelzorg.** Hoe ervaren burgers en professionals het samenspel tussen formele en informele inzet? Hoe krijgt dat samenspel dusdanig vorm dat alle partijen (kwetsbare burger en zijn netwerk, vrijwilliger en sociale professional) de samenwerking als bevredigend ervaren en er rond kwetsbare burgers adequate ondersteuning geboden wordt bij autonomie, zelfmanagement en participatie? Wat zijn succesfactoren voor langdurig thuis wonen. Hoe kunnen eenzaamheid en sociaal isolement effectief bestreden worden.
4. **Eigen kracht, regie, en collectieve initiatieven.** Hierbij wordt aandacht gegeven aan zelfredzaamheid versus kwetsbaarheid en zorgbehoefte, en de rol van burgerinitiatieven/burgerkracht en (sociaal) ondernemerschap in het sociale domein. Er wordt ook onderzoek verricht naar de rol van ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid.
5. **Transformatie en gemeentelijk beleid.** Hoe kunnen actuele wetenschappelijke inzichten ingezet worden voor het beleid van gemeenten, als spiegel voor bestuurlijke en beleidsmatige veronderstellingen en als bron van inspiratie en nieuwe inzichten. We willen ook het vraagstuk adresseren hoe met zo min mogelijk administratieve last vorm kan worden gegeven aan noodzakelijk geachte informatiestromen, en hoe vormen van (samen)sturing en (horizontale) verantwoording ontwikkeld kunnen worden. Het gaat om nieuwe vormen van beleidsparticipatie, zoals de ontwikkeling van narratieve benaderingen om het burgerperspectief te vertalen naar het beleidsperspectief.

Werkplaats Noord-Brabant Avans

Drie programmalijnen:

Werken aan leven in de wijk: deze programmalijn kent drie deelthema's:

- jeugdprofessionals in de wijk: succesvol preventief werken door generalistische jeugdprofessionals in de wijk, o.a. handvatten om succesvol preventief te werken, zichtbaarheid van preventief werken vergroten, en samenwerken met de wijk.
- vervolg sociale wijkteams: de wijkteams willen in het vervolg door middel van deelname aan onderzoeks-leerprojecten zichzelf ontwikkelen op een drietal terreinen. Er is op korte termijn behoefte aan meer handvatten bij het sturen op zelfregie, een ander belangrijk thema waar activiteiten op gewenst worden is vormgeven aan de collectieve preventieve opdracht (activeren van de wijk) en als derde het vraagstuk op- en afschalen.
- moeilijk bereikbare groepen: aan welke voorwaarden moeten professionals die werken met en voor moeilijk bereikbare groepen voldoen om betekenisvol te kunnen opereren binnen het krachtenveld waarin ze hebben te opereren?

Leven lang in beweging:

Wat is de belevingswereld van burgers bij actief zijn en participeren en welke rol zouden ze zichzelf daarbij zien vervullen? Doel van het proces 'Beweging in de Wijk Breda Zuid-West' is het in beeld brengen van de assets met betrekking tot actief zijn en participatie van de burgers in de wijken Tuinzigt en Heuvel en op basis hiervan deze burgers te stimuleren tot initiatieven om vorm te geven aan deze participatie volgens hun belevingswereld.

Bruikbare zorgtechnologie: deze programmalijn bestaat uit een aantal projecten:

- Training van zorgmedewerkers en Wmo-medewerkers in GET-lab
- De ontwikkeling van een virtueel GET-Lab op basis van Google Streetview-achtige technologie waarbij de in het kader van het GET-Lab ontwikkelde kennis (ervaringsverhalen) gekoppeld wordt aan andere digitale bronnen en dit op een aantrekkelijke multimediale manier gepresenteerd wordt.
- Inzet van fietslabyrint bij woonzorgcentra om ouderen te motiveren meer te bewegen
- Onderzoek naar integrale zorg- en ondersteuningsarrangementen waarbij de koppeling tussen welzijn, begeleiding en HV geborgd is. Het leidende idee daarbij is dat de zorg en ondersteuning zo goed en efficiënt mogelijk geregeld is voor de cliënt met als uitgangspunt vrijwillig waar het kan, professioneel waarbij het moet; collectief waar het kan en individueel waar het moet.
- Implementatie van de game Familiegeheimen. Het doel van de game is ouderen meer te laten bewegen en meer sociaal contact te laten maken door de game te spelen (om vooruit te komen in de game moeten spelers van de game in de fysieke wereld met elkaar afspreken om informatie uit te wisselen).
- Exploratief onderzoek naar het gebruik van gaming in zorg en welzijn
- Exploratief onderzoek: genereren van kennis over en het ontwikkelen van methodieken voor het bereiken van moeilijk bereikbare ouderen door zorg en welzijnsprofessionals.

Werkplaats Noord-Brabant Fontys

De Werkplaats Sociaal Domein kent drie themalijnen die de inhoudelijke koers vormen. Alle projecten en deelprojecten dragen (delen van) deze themalijnen in meerdere of mindere mate in zich:

- **Professionele verantwoordelijkheid:** Binnen deze themalijn ligt de focus op de wijze waarop de professionele verantwoordelijkheid van de ene professional zich verhoudt tot de (professionele) verantwoordelijkheid van anderen in een gegeven situatie.
- **Vraagverlegenheid en zorgmijding:** Binnen deze tweede themalijn ligt de focus op het spanningsveld tussen het op vrijwillige of onvrijwillige basis gebruik maken en aanbieden van ondersteuning en zorg. Een vraagstuk dat door werkveldpartners vooral gerelateerd wordt aan hoe om te gaan met zogenaamde 'zorgmijders' en/of mensen die een bepaalde mate van vraagverlegenheid (Linders, 2010) ervaren.
- **Civil Society:** De kanteling vraagt ook van burgers (in hun rol als bewoner cliënten, netwerk lid, vrijwilliger, mantelzorgers, etc.) om hun deelname aan de samenleving te herzien.

Er zijn drie projecten binnen het programma WSD:

1. Bijzonder Domein Jeugd

De inhoudelijke themalijnen van de WSD zijn binnen dit project specifiek doorvertaald naar het domein Jeugd: Professionele verantwoordelijkheid, Vrijwillige of onvrijwillig (ingrijpen of loslaten?), en Pedagogische Civil Society. Specifiek op het terrein van jeugd zijn rondom deze drie themalijnen de volgende methodologische lijnen geïdentificeerd:

- Meervoudige casusstudie: samenspel en overleg burger, jeugdwezijn, jeugdgezondheidszorg, jeugdzorg
- Burgerpanelonderzoek & diepte-interviews: Pedagogische Civil Society
- Longitudinaal onderzoek: interviews belevingen transitie/transformatie in de jeugdzorg

2. Mantelzorg Onderzoek Tilburg

De drie inhoudelijk themalijnen van de Werkplaats Sociaal Domein komen alle naar voren in dit project. In opdracht van de gemeente Tilburg voert de Werkplaats onderzoek uit naar de waarde van ondersteuning voor mantelzorgers en zorgvrijwilligers om in gemeenschappelijkheid geformuleerde onderzoeksvragen te beantwoorden. Dit project gaat over de toegankelijkheid, doelmatigheid en het bereik van het ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers en zorgvrijwilligers. Onderzoek, ontwikkeling, onderwijs, ondersteuning en een duurzame regionale kennisagenda zijn binnen dit project gedefinieerd.

3. ReflexieLab

Behalve het verwerven van actuele handelingskennis is ook de bij het handelen behorende attitude en vaardigheden onderwerp van het project ReflexieLab, door het concept van sociale reflexiviteit (Lichterman, 2005). Sociale reflexiviteit is een combinatie van kennis, houding en vaardigheden waarbij betrokkenen -in dialoog met andere actoren in een gegeven situatie- niet alleen reflecteren op hun eigen handelen, maar ook op het handelen van anderen en de wijze waarop het handelen zich tot elkaar en de context verhoudt. Het ReflexieLab kent op dit moment 8 deelprojecten.

Werkplaats Zuyd

Het onderzoeksprogramma van het kenniscentrum bestaat uit zes programma's en dient als kader voor de Kennisagenda. De eerste drie programmalijnen maken deel uit van de Kenniswerkplaats Sociaal Domein, onderdeel van het Kenniscentrum Sociaal Domein Zuyd.

- Wmo:

Het programma Wmo kent een ordening in drie onderzoekslijnen, te weten: burgerparticipatie, professionalisering en kwetsbare burgers. In alle drie de onderzoekslijnen staat de vraag naar participatie – en hoe die te stimuleren – centraal. De sociale opgave van de Wmo: participatie voor en door iedereen, is dus ook het centrale aandachtspunt van deze programmalijn. Binnen de programmalijn lopen op dit moment diverse projecten en onderzoeken die hieronder aan bod komen. Projecten zijn o.a. Actief burgerschap van ouderen in Parkstad Limburg, Participatie van mensen met aanhoudende psychische aandoeningen, Ondersteuning en advisering gemeente Landgraaf m.b.t. Wmo-beleid afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling, Het legitimatievraagstuk van sociale interventies, Ondersteuning en advisering gemeente Roermond ontwikkeling toekomstmodel Maatschappelijke Ondersteuning, Ontwikkeling duurzaam monitor- en evaluatie-instrument wijkteams Landgraaf, Optimale Maatschappelijke Ondersteuning van Burgers, Onderzoek en ontwikkelingstraject bij het Stimuleringsprogramma Sittard-Geleen 2020,

- Jeugdhulp:

Deze programmalijn buigt zich de komende periode over de transformatieopgave door de inrichting van living labs, waar op een zo laagdrempelig mogelijke manier verbinding wordt gezocht en versterkt met ouders en kinderen. Daarnaast vindt (autonoom) onderzoek plaats (bijvoorbeeld literatuurstudie, benchmark, learning by doing). De bevindingen van de living labs en de onderzoeken worden vertaald naar de uitvoeringspraktijk en naar het onderwijs. Projecten zijn o.a. Ouder & Kind project provincie Limburg, Evaluatief onderzoek naar de effecten van maximaal 300 verwijzingen van de rechtbank Limburg inzake omgangsproblematiek, internationaal project Discourses in parenting, Transformatie van de nullijn, Hbo-lesboek over de transformatie, Spirit of Youth (een herbezinning op zorgaanbod, zorgprofessionals, methodiek en financiering en daardoor ook op een herbezinning van Zuyd als onderwijsinstelling voor zorgprofessionals)

- Participatiewet:

Deze programmalijn richt zich op de deelname van de burger aan de samenleving door middel van arbeidsparticipatie of inkomensondersteuning (economische participatie).

Van oudsher behoren zaken als armoedebestrijding, arbeidstoeleiding en arbeidsre-integratie en schuldhulpverlening tot het werkterrein van de sociale professional. Middels deze programmalijn wordt deze taakgebieden nieuw leven ingeblazen. Gemeenten, burgers en sociale professionals hebben steeds een groeiende behoefte aan meer en betere kennis over zowel de effectiviteit van als de onderliggende mechanismen binnen sociale interventies op het gebied van arbeid en inkomen. De programmalijn Participatiewet is nieuw en zal de komende periode op basis van gespreksrondes, meeloopdagen, congresdeelname en verdere veldverkenning worden uitgewerkt en vertaald naar concrete onderzoeken, projecten en activiteiten. Er staat nu één project op het programma: Onderzoek naar en ondersteuning van de nieuwe generalist.

De andere drie programmalijnen zijn: Informele Zorg, Demografische transitie (krimp en vergrijzing), en Sociale Integratie.